

Eerlijke handel en ethisch verantwoorde beleggingen in België

Westerse consumenten kunnen blijk geven van hun burgerzin door voor bepaalde producten meer te betalen, om zo de kloof tussen het noorden en het zuiden van de planeet te verkleinen. Maar dit concept van "eerlijke handel" is niet zo bekend in België. Hetzelfde geldt voor de "ethisch verantwoorde beleggingen": er wordt veel over gesproken, maar de statistieken tonen aan dat de Belgen blijven vasthouden aan de klassieke fondsen.

Eerlijke handel

Eerlijke handel... Wat houdt dat in? Vraag het aan de eerste persoon die u tegenkomt en de kans is klein dat hij u onmiddellijk kan antwoorden. Dat voelen wij niet alleen zo aan, het werd ook bewezen door een onderzoek van het Directoraat-Generaal voor Internationale Samenwerking. Slechts 15 % van de Belgen kan spontaan zeggen wat eerlijke handel inhoudt! Erger nog,

52 % van onze land-genoten blijkt er zelfs nog nooit van gehoord te hebben! Nochtans is dat niet te wijten aan een gebrek aan publiciteit rond het concept, noch aan initiatieven op dat gebied. Voor wie nog niet helemaal bekend is met het fenomeen: de eerlijke handel wil verandering brengen in de praktijken die toepassing vinden in de wereldhandel, zodat er een groter deel van de uiteindelijke verkoopprijs naar de producenten gaat. Het gaat dus niet om hulp van het noorden aan het zuiden, maar om een billijke vergoeding (vandaar de Engelse uitdrukking "fair trade") voor het werk van de producenten in ontwikkelingslanden. Door een "billijkere" of "eerlijkere" prijs te betalen, stellen de consumenten uit het noorden de kleine producenten uit het zuiden in staat om zelf voor hun eigen ontwikkeling te zorgen. Als men het heeft over eerlijke handel, haalt men meestal koffie aan als voorbeeld. Koffieplantages zijn te vinden in 45 landen. Miljoenen personen die ervan afhankelijk zijn, leven nu, en vroeger ook al, aan de rand van de afgrond. Hoe dat komt? De koffieprijsen zijn in 30 jaar nog nooit zo laag geweest als nu. Deze prijsdaling betekent een financiële ramp, die waarschijnlijk zo'n 25 miljoen producenten tot een armoedig bestaan dwingt. In een rapport dat verstuurd werd aan Minister van Buitenlandse Zaken Louis Michel, merkt de directie van de OXFAM-wereldwinkels op dat de boeren

gemiddeld 24 dollarcent per pond koffie ontvangen, terwijl de consumenten van de rijke landen ongeveer 3,60 dollar per pond betalen, wat overeenkomt met een verschil van 1.500 %. Moeten we dit prijsverschil tolereren? De voorvechters van de eerlijke handel vinden van niet. Te meer daar de consumenten bereid zijn gemiddeld 15 % meer te betalen voor een artikel dat gefabriceerd wordt op een aanvaardbare manier. Zelfs als er geen strikt evenredige verhouding is met de basisprijs van het product, zijn de consumenten bereid naar schatting 3 tot 5 euro meer te betalen.

Duurdere producten?

Als we de aficionado's van de eerlijke handel moeten geloven, zijn eerlijke producten niet noodzakelijk duurder dan traditionele producten. Hoe kunnen we dat verklaren? Het feit dat de kleine producenten een billijke "prijs" krijgen, betekent niet dat ze een prijs krijgen die hoger is dan de marktprijs. Deze nuance is belangrijk. Het systeem van de eerlijke handel is er immers op gericht de producenten een "billijke prijs" te geven, dit wil zeggen een prijs die hen in staat stelt in hun basisbehoeften te voorzien (voeding, onderdak, onderwijs, gezondheidszorg voor het gezin enz.). Met andere woorden, men wil de tussenpersonen zoveel mogelijk uitschakelen en direct handel drijven met de producenten. Zo kan men de kosten verminderen en een

groter deel van de verkoopprijs aan de producenten geven. Dat is althans het uitgangspunt van de voorvechters van de eerlijke handel. De OXFAM-wereldwinkels bieden de Belgische consumenten een assortiment koffie dat beantwoordt aan de criteria van de eerlijke handel. De producenten kunnen rekenen op een gegarandeerde prijs, die nooit lager is dan de pijndrempel van 1,26 dollar per pond koffie. Dat is het dubbele van de prijs op de wereldmarkt. In dit welomlijnd kader geven de wereldwinkels een voorfinanciering aan de producent bij de bestelling (meestal 50 %). En ze verbinden zich ertoe continu samen te werken met democratische groepen producenten uit het zuiden. De organisatie Max Havelaar zet de kleine producenten (van koffie of andere producten) dan weer aan om zich te groeperen in coöperatieven met een participatieve structuur. Max Havelaar waakt er ook over dat de arbeiders zelf baat hebben bij de premie, door bijvoorbeeld een eerlijk loon, syndicale vrijheid en behoorlijke arbeidsomstandigheden te eisen. Het is ook zo dat de voorstanders van de eerlijke handel er een erezaak van maken ondernemingen die gebruik maken van kinderarbeid of althans die kinderen laten werken in onwaardige omstandigheden, uit te sluiten. Uit een enquête die een consumenteninstituut in Frankrijk hield, blijkt dat 96,6 % van de bevroegden bereid is

meer te betalen voor een artikel als het gegarandeerd "niet door kinderen gefabriceerd" is.

Promotie

Het Kabinet van Staatssecretaris voor Ontwikkelingssamenwerking Eddy Boutmans heeft verscheidene initiatieven genomen om de eerlijke handel meer bekendheid te geven. Een van de recentste was de week van de eerlijke handel, die plaatsvond van 7 tot 12 oktober 2003. Het belangrijkste doel van dit initiatief was de verkoop van deze

specifieke producten te bevorderen. Het Staatssecretariaat heeft inderdaad kunnen vaststellen dat de interesse voor producten van de eerlijke handel in België duidelijk toeneemt met de tijd. Alleen al in 2000 en 2001 is de groothandel (ambachtelijke producten) gestegen met 24 %, bij een omzet van 15,4 miljoen euro. In vergelijking met de periode van 1996 tot 2000 bedraagt de groei wel 82 %. Maar dat is nog geen reden om nu al victorie te kraaien. De verkoop van bananen van Max Havelaar vertegenwoordigt nog steeds slechts 12 % van het

Profiel van de Belgische consumenten

Dat slechts 25 % van de consumenten maatschappijbewust koopt, zal u misschien moeilijk kunnen geloven, maar toch is dat gebleken uit een enquête van het kabinet van Minister van Economie Charles Picqué. Op basis van een enquête van het OIVO onderscheiden we 4 grote categorieën van consumenten op basis van hun aankoopgedrag:

1. **Impulsieve kopers (7 %):** Ze kiezen een product op een onberedeneerde manier. Ze besteden weinig aandacht aan de eigenschappen van het product (prijs, versheid) en zijn helemaal niet geïnteresseerd in biologische producten of ethisch verantwoorde handel. De meeste van deze consumenten komen uit de bemiddelde sociale klassen en de hogere sociale groepen (academici, kaderleden).
2. **Consumentisten (44 %):** Zij laten zich vooral leiden door de prijs-kwaliteitverhouding. Ze zijn ook heel gevoelig voor de beschikbaarheid van het product en het advies van de verkopers. Aan de aanwezigheid van GGO's in de producten hechten ze daarentegen weinig belang. De consumentisten behoren ook tot hogere sociale groepen.
3. **Milieubewuste consumenten (27 %):** Deze consumenten willen biologische producten. Ze hechten veel belang aan de verpakking en het label. Ze zijn ook geïnteresseerd in eerlijke handel en dierenwelzijn. De milieubewuste kopers situeren zich vooral in de middenklasse.
4. **Maatschappijbewuste consumenten (22 %):** Het gaat hier om consumenten die producten en distributiewijzen willen die beantwoorden aan de criteria van de eerlijke handel. Het betreft vooral vrouwen, van alle leeftijden. Van de 22 % maatschappijbewuste consumenten zegt slechts 5 % te kunnen kopen wat het wil. De anderen stoten op een gebrek aan informatie of aan beschikbaarheid van de producten in de winkels. De 5 % die dus vaker de winkels van de eerlijke handel bezoekt, heeft een ander profiel: meer Nederlandstaligen en meer personen uit de middenklasse. Conclusie van het OIVO, dat de enquête heeft gehouden: één consument op vier wil zijn geven aan zijn aankopen.

aantal ton dat verkocht wordt door de grootste distributieketen van België. Verder consumeerden de Belgen in 2001 545 ton koffie met het label "fair trade" op een totaal van ongeveer 52.000 ton, d.w.z. amper 1 %. Maar moet dat ons verbazen? Een aankoopdirecteur van de grootdistributie merkt op: "De Belgische consument is echt gefixeerd op de koffieprijs. Hij kijkt op 50 cent voor een pakje koffie, dat een week meegaat, maar telt zonder verpinken 1,5 euro neer voor één kopje koffie aan de toog van een bistro." Waarschijnlijk is dat ook de paradox van de eerlijke handel... de tweeslachtigheid van de consument.

Ethisch verantwoorde beleggingen

Belgen houden van sicavs en andere beleggingsfondsen. De laatste beschikbare statistieken tonen dat genoegzaam aan: op 31 december 2002 bedroeg het nettoactief van de Belgische en buitenlandse ICB's (Instellingen voor Collectieve Beleggingen) die openbaar verhandeld werden op de Belgische markt 127,57 miljard euro! Het zou interessant zijn te weten hoe groot het aandeel van de ethisch verantwoorde fondsen in deze fondsen en sicavs is. De cijfers tonen aan dat het nettoactief van deze fondsen slechts 1,08 miljard euro vertegenwoordigde op 31 december 2002. Conclusie: deze fondsen krijgen veel media-aandacht, maar de statistieken tonen aan dat ze nog niet de voorkeur genieten bij de Belgen. Op dit moment is de meest plausibele verklaring hiervoor het gebrek aan bekendheid van deze ethisch verantwoorde fondsen. Dat is des te verbazingwekkender omdat de weinige studies die hierover gepubliceerd werden, aantonen dat ethisch verantwoorde beleggingen en klassieke beleggingen een vergelijkbaar rendement opleveren en dat het rendement van de eerste categorie soms zelfs hoger is.

Toch zijn de ethisch verantwoorde fondsen geen succes. Althans niet in België. Want zoals altijd, is het idee komen overwaaien van de andere kant van de Atlantische Oceaan, meer bepaald uit de Verenigde Staten. Het edelmoedige uitgangspunt dat aan de basis lag, was het volgende: als de rendementsvooruitzichten dan toch even aantrekkelijk zijn als voor de andere financiële producten, waarom zou men zijn vertrouwen - en dus zijn spaarcenten - dan niet geven aan bedrijven die bekomen zijn om het lot van hun werknemers en het milieu en die geen banden hebben met de "immorele" handel (handel in wapens, alcohol, seks), die belang hechten aan de kwaliteit van hun producten of die deontologische principes hanteren op het gebied van arbeid (geen uitbuiting van kinderen, gelijke loon voor gelijk werk). Ondertussen is het idee gerijpt en zijn de zogenaamde solidaire financiële producten, waarbij de spaarder geheel of gedeeltelijk kan afzien van het rendement van zijn belegging (interessen en dividenden) ten voordele van een sociaal project, ook in België tot ontwikkeling gekomen. Zo is de bank Triodos, die 23 jaar geleden werd opgericht in Nederland, nu ook vertegenwoordigd in België en Groot-Brittannië. En binnenkort kan ook Spanje aan het rijtje toegevoegd worden. De drie activiteitensassen van de Triodos Bank zijn: kredieten aan de culturele sectoren (onderwijs, theaters enz.), de milieusector (biologische landbouw, hernieuwbare energie) en het noord-zuid-evenwicht (microkredieten aan de micro-ondernemers in het zuiden). Kritische geesten zullen zich afvragen hoe men er zeker kan van zijn dat deze producten of sicavs ethisch verantwoord zijn. In België kan de spaarder die wil kiezen voor een ethisch verantwoord fonds, rekenen op een keurmerk dat toegekend wordt door een onafhankelijke organisatie genaamd ETHIBEL. Deze organisatie baseert haar ana-

lyses op de financiële verslagen, de jaarverslagen, de brochures van de ondernemingen en persoonlijke gesprekken met diverse personen van binnen en buiten de onderneming. Wil dit zeggen dat alle beleggingen in aanmerking komen voor het keurmerk "ethisch verantwoord"? Ja, zeker de aandelen, de obligatiefondsen minder. De reden daarvoor? Het is moeilijker voor een ethisch onderzoeksbureau om na te gaan in hoeverre bepaalde obligaties duurzaam of ethisch verantwoord zijn. Dat geldt zeker voor staatsobligaties. Hoe kan men weten wat de Staat echt wil doen met het ingezamelde geld? Over het algemeen worden de inkomsten opgenomen in de Schatkist en zijn alleen de grote lijnen van de geplande uitgaven of investeringen bekend. En wat moet men doen met de leningen die worden uitgeschreven door niet-democratische landen of landen die weinig belang hechten aan de strijd tegen de werkloosheid of de corruptie? Dat is niet eenvoudig, zeker als men weet dat het aantal landen dat als écht vrij wordt beschouwd, beperkt is tot 25... wereldwijd. In die omstandigheden is het moeilijk om de minimale rendabiliteitsdrempel te halen om de betaling van één of meer analisten te rechtvaardigen. Ondanks deze enkele reserves is het mogelijk dat de ethisch verantwoorde beleggingen een mooie toekomst tegemoet gaan. Waarop baseert de directie van Ethibel zich om deze uitspraak te doen? Door de schade die de boekhoudschandalen en de algemene depressie hebben aangericht op de beurzen, zullen de spaarders waarschijnlijk meer transparantie verlangen en meer geïnteresseerd zijn in duurzame financiële producten.